

УДК 37.018.43-027

Синяєва Л.В., д.е.н., проф.

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглядаються підходи до індивідуалізації навчання при традиційних формах підготовки фахівців, виділяються групи підходів, характерні для сучасної освіти. Показані складнощі використання стандартних інструментів індивідуалізації при дистанційному навчанні, визначена важливість накопичення інформації про студентів, запропонована модель даних бази цих студентів.

Ключові слова: технологія, організація, індивідуалізація, педагогіка, диференційований підхід, дистанційне навчання

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку характеризується радикальними змінами, викликаними глобалізацією і побудовою інформаційного суспільства. Ця тенденція призводить до зміни парадигми освіти, переходу від «освіти на все життя» до «освіти впродовж всього життя» і розвитку цілої індустрії освітніх послуг, об'єднаних під загальною назвою «дистанційна освітня модель». Як і в традиційній освіті, якість і ефективність освітнього процесу в умовах дистанційного навчання багато в чому залежать від викладача, а більш точно від організації відповідної системи супроводу студента [1]. В науковій літературі система супроводу дистанційного навчання розглядається як сукупність взаємопов'язаних дій викладача, що реалізується в багатьох формах і методах, і забезпечує кваліфіковану допомогу та сприяння студенту на протязі всього навчального процесу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознайомлення з філософською (А.Н. Авер'янов, В.Г. Афанасьєв, П.С. Анохін, Н.В. Піддубний) та психологічною (М.І. Губанова, Л.Г. Таріта, Е.І. Казакова, М.Р. Битянова) літературою, а також роботами в області дистанційного навчання (В.И. Овсянников, А.В. Густирь, А.А. Андреев, С.А. Щенніков, В.П. Ігнат'єв) дозволило виокремити в системі супроводу дистанційної освіти певні проблеми.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є ознайомлення з системою супроводу дистанційного навчання в університеті, змістом і формами організації супроводу, а також визначення орієнтирів для організації цієї системи в сучасній практиці навчання. Крім цього, розглянути підходи до індивідуалізації навчання при традиційних формах підготовки фахівців, показати складнощі застосування стандартних інструментів індивідуалізації

при дистанційному навчанні.

Виклад основного матеріалу досліджень. Перш ніж описувати технологію організації індивідуального підходу до студента, необхідно визначитися, що таке індивідуалізація навчання. Так, «Педагогічна енциклопедія» трактує індивідуалізацію як «...організацію навчального процесу, при якій вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності студентів, рівень розвитку їх здібностей до навчання» [6]. Схоже визначення дає Н.В. Бордовська, яка розглядає індивідуалізацію як «урахування і розвиток індивідуальних особливостей студентів в усіх формах взаємодії з ними в процесі навчання і виховання» [7]. І.Є. Унт уточнює, що індивідуалізація не може бути абсолютною, вона завжди відносна і відбувається з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента [3].

У зарубіжній педагогічній літературі також можна зустріти різні трактування поняття «індивідуалізація». В США, наприклад, під індивідуалізацією розуміють будь-які форми організації навчального процесу – від мінімального урахування особливостей студентів при груповому навчанні до повністю незалежного навчання з варіюванням темпів, змісту і застосовуваних методів навчання [9]. У французькій педагогіці під індивідуалізацією розуміється, передусім, вдосконалення організації процесу самостійної роботи слухачів відповідно до їх індивідуальних особливостей [10].

Аналіз існуючих точок зору дозволяє стверджувати, що під індивідуальним підходом до студента можна вважати застосування сукупності методів, засобів, технологій навчання, які відповідають індивідуальним особливостям тих, хто навчається, з метою забезпечення навчальної діяльності студента на рівні його потенційних можливостей з урахуванням цілей навчання.

Пошуки індивідуалізації освіти призвели до вироблення концепції «відкритого навчання». Воно є специфічною формою організації навчальної діяльності, при якій декілька педагогів працюють одночасно з великою кількістю слухачів, об'єднаних в невеликі групи. Природним продовженням ідеї «відкритого навчання» стало модульне навчання, при якому навчальна дисципліна поділяється на сукупність модулів, кожна з яких вивчається студентом у власному темпі. Студент не обмежений в залученні додаткових матеріалів і джерел при вивченні модуля.

Узагальнюючи описані вище методи, можна відмітити, що індивідуалізація навчання зазвичай йде в декількох напрямках:

1) використання диференційованого підходу до типових індивідуальних відмінностей студентів відбувається по мірі готовності до оволодіння навчальною дисципліною. Під таким диференційованим підходом доцільно

розуміти не лише поділ студентів на групи за успішністю, але і брати до уваги характеристики студентів, що відносяться до їх здатності мислити і запам'ятовувати, здібностей до інтелектуальної і пізнавальної діяльності;

2) диференціація змісту навчального предмета, наявність декількох навчальних посібників по дисципліні. Ці посібники повинні мати загальну основу, відповідати вимогам Державних освітніх стандартів. Відмінності можуть полягати в способах викладу матеріалу, представленні додаткових матеріалів і наборі контрольних завдань і завдань для самостійної роботи;

3) диференціація форм і способів організації навчального процесу: переважно лекційно-фронтальна форма; переважно групова робота; переважне виконання індивідуальних завдань; орієнтація студентів на науково-дослідну або практичну діяльність тощо;

4) можливість вибору індивідуальної освітньої траєкторії і змісту навчання: самостійне визначення послідовності вивчення дисциплін, вибір факультативних дисциплін, вибір викладача-лектора по конкретній дисципліні.

Зазначені напрями індивідуалізації в наші дні застосовуються переважно при традиційних формах навчання – очній і заочній. Аналіз стану форм навчання дозволяє виокремити умови, які позитивно вплинули на становлення освіти в Україні: соціально-економічний, політичний розвиток країни; розвиток мережі вищих навчальних закладів; формування юридичної основи освіти; визнання еквівалентності дипломів заочної і очної форм навчання; установа системи пільг для студентів-заочників; наукове обґрунтування функціонування системи заочної освіти, запровадження заочної аспірантури.

Разом з тим, необхідно відмітити фактори негативного впливу на становлення системи освіти в минулому: основними засобами цієї системи залишались друковані дидактичні матеріали; низький рівень розвитку поштових комунікацій, які утруднювали забезпечення зворотного зв'язку, інтерактивності між викладачами і студентами; недосконалість навчальних планів і програм; недостатня забезпеченість підручниками та навчально-методичними посібниками; недостатні навички самостійної роботи; слабка підготовка частини студентів [7].

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується швидким проникненням засобів інформатики в усі сфери діяльності його громадян. Особливу значущість і цінність досягнення інформатики набувають в освітній діяльності.

Дистанційне навчання створює можливості для організації сучасного навчального процесу, надаючи можливість роз'яснення навчального матеріалу викладачем, можливість спілкування з слухачами впродовж усього періо-

ду навчання, проведення обговорень, виконання спільних завдань, у тому числі контрольного характеру. Така універсальність дистанційної освіти обумовлює актуальність і привабливість цього методу для впровадження у вищому навчальному закладі. Значення дистанційної освіти посилюється тим, що воно дозволяє суттєво розширити аудиторію тих, хто навчається, залучаючи студентів, які мешкають у віддалених районах і не мають можливості регулярно відвідувати аудиторні заняття. В умовах дистанційної освіти на зміну зазначеним напрямкам індивідуалізації повинні прийти нові, особливі форми. При дистанційному навчанні важливо зрозуміти що саме спонукає студента вчитися – природна допитливість, життєва необхідність чи прагнення підвищити свою цінність на ринку праці. Залежно від того, яке прагнення переважає, ті або інші педагогічні дії будуть більш менш успішними. Вочевидь, що деякі з наведених вище підходів до індивідуалізації можна використати і при організації дистанційного навчання. Головною відмінністю дистанційного навчання від традиційних форм у цьому випадку є складність в організації обміну інформацією і наявність суттєвого тимчасового лагу між проведенням експерименту по диференціації студентів за будь-якою ознакою і отриманням реакції у відповідь. При очному навчанні досвідчений викладач вже в ході першого заняття може отримати уявлення про те, з яких неформальних груп складається потік студентів, яку форму передачі знань слід використати, який рівень підготовки по базових дисциплінах демонструють студенти і т. д. При дистанційному ж навчанні отримання навіть цієї нехитрої інформації вимагає істотно більшого часу. Обмін інформацією між викладачами і студентами, який при традиційному навчанні відбувається сам собою в ході неформальних зустрічей, при дистанційному навчанні вимагає спеціальних зусиль. На наш погляд, головною проблемою при організації індивідуального підходу до студентів в умовах дистанційного навчання є накопичення банку даних по кожному студенту, складання портрета студента. Якщо викладач матиме цю базову інформацію, йому буде нескладно підібрати інструменти впливу на кожного студента окремо. Можливість поміркувати, відсутність необхідності негайної реакції, дозволяють викладачеві вирішувати цю задачу більш ефективно. Таким чином, впродовж перших 2-3 семестрів навчання (якщо ми говоримо про повний курс навчання, а не про перепідготовку або підвищення кваліфікації) має бути створений банк даних по кожному студенту, свого роду профіль того, хто навчається. Основні параметри цього профілю:

1. Декларована мотивація до здобуття освіти (за результатами заповнення анкет і співбесід при вступі студента до навчального закладу; можливе

проведення повторних співбесід у ході навчання);

2. Ступінь активності студента на форумі освітньої установи, поведінка на форумі (викладення власних ідей, обговорення ідей інших учасників, виключно відповіді на питання викладачів, неформальне спілкування), кількість покарань за порушення правил форуму, яким надається перевага;

3. Міра ритмічності у виконанні поточних завдань (для оцінки цього параметра можна розраховувати ряд показників – доля завдань, виконаних в строк; середній час запізнення; рівномірність розподілу затримок у виконанні завдань і т. д.);

4. Успішність виконання завдань, які вимагають різних навичок:

a. навичок пошуку інформації;

b. навичок аналізу інформації;

c. навичок синтезу інформації;

d. навичок викладу інформації;

e. навичок організації групової роботи;

f. художніх навичок;

g. інших навичок, залежно від профілю навчального закладу;

5. Коректність у спілкуванні, здатність висловлювати зважену думку, доводити свою правоту;

6. Час доби, впродовж якого студент найактивніше виконує завдання і спілкується на форумі;

7. Ступінь поваги до думки викладачів і студентів старших курсів (студент схильний переважно до того, що йде за авторитетом або до заперечення авторитетної думки);

8. Орієнтація студента переважно на практичну діяльність або на вивчення і побудову теоретичних моделей;

9. Інші характеристики, залежно від специфіки навчального закладу, контингенту тих, що навчаються і кількості технічних засобів і персоналу, відповідального за складання профілю студента.

У подальшому дані профілю студента можуть бути використані в декількох напрямках:

-формування гнучких робочих груп із студентів, що мають схожі характеристики. Можливе додавання в однорідну групу одного або двох студентів з діаметрально протилежними характеристиками, для того, щоби виробити навичку спільної діяльності з різними людьми;

-при наявності розробленої моделі фахівця проводиться аналіз параметрів, за якими студент відповідає, а за якими не відповідає цій моделі. Далі розробляється програма «реабілітації» недостатньо розвинених характерис-

тик через виконання вправ і завдань, які все більше ускладнюються;

- при розробці навчальних матеріалів беруться до уваги найбільш типові характеристики студентів цієї спеціальності;

- вивчаючи завдання, які виконуються студентом, можна визначити, на які стимули він найяскравіше реагує, виявити цикли мотивованості впродовж навчального року або семестру. Зібрана інформація буде корисна для управління мотивацією студента до навчання;

- складання у кінці навчального року або семестру свого роду портретів студентів, щоби полегшити роботу викладачів, які працюватимуть як з тими, що навчаються зараз, так і з тими, що навчатимуться в наступних періодах;

- використання даних про студентів при побудові стосунків з їх майбутніми працедавцями. Зараз виробництву потрібні працівники, смислоутворюючим мотивом поведінки яких є розумне поєднання інтересу до самої роботи і її оплати, а звідси – інтерес до постійного підвищення кваліфікації, якості своєї праці, від якої і повинна залежати оплата.

В системі організації дистанційної освіти є проблеми, що вимагають вирішення:

залежність системи від місця і часу через фіксовані терміни проведення модульного контролю засвоєння матеріалу, екзаменаційних сесій;

уповільнення взаємодії, обміну повідомленнями між студентами і викладачами у зв'язку з відсутністю у частини студентів необхідної для зв'язку техніки;

неякісного телефонного зв'язку з віддаленими сільськими районами, а також високою вартістю його послуг;

пред'явлення занижених вимог до студентів, що у подальшому позначиться на якості підготовки випускників вищої кваліфікації;

недостатнє забезпечення навчально-методичними посібниками, підручниками.

Висновки. В цій ситуації, на нашу думку, для навчального закладу критично важливим є знайти індивідуальний підхід до кожного студента. Пропонована нами модель створення бази даних по кожному студенту дозволяє викладачу в динаміці відстежувати розвиток тих, хто навчається і при необхідності вносити корективи до освітнього процесу.

Таким чином, впровадження дистанційного навчання студентів наглядно демонструє еволюцію змісту і форм організації взаємодії між викладачами і студентами.

Список використаних джерел

1. Педагогическая энциклопедия. М.: Сов. энциклопедия, 1965.
2. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогіка. Спб.: Питер, 2000., с.77.
3. Унт И. Індивідуалізація і диференціація навчання. М.: Педагогіка, 1990. 189 с.
4. Gronlund N.E. Individualizing Classroom Instruction. N.Y., 1974.
5. Dottrens R. Le progres a l'ecole: selection des eleves on changement des methodes? Paris, 1936.
6. Исаев И.Ф.Технология тьюторского сопровождения учебно-профессиональной самореализации студентов вуза. // Научные ведомости БелГУ. №12 (131) 2012, Выпуск 14. С. 160–168.
7. Беседина О.А. Опыт организации педагогического сопровождения дистанционного обучения студентов НИУ«БелГУ»// Вестник Томского государственного педагогического университета. 2012. №2. С.72-75.
8. Цукерман В.В. У истоков высшего заочного педагогического образования//Вопросы истории и перспективы развития высшего заочного образования: межвуз. сб. науч. тр./ отв. ред. С.М.Арлазарова. М.,1985. С. 54-73.
9. Спижанкова Г.И. Высшая заочная школа-составляющая системы непрерывного образования //Вопросы истории и перспективы развития высшего заочного образования в РСФСР: межвуз. сб. науч. тр. М.,1985. С.5-20.
10. Галаган А.И. Высшая школа СССР: достижения, проблемы, перспективы развития. М.: НИИВШ, 1987. 36 с.
11. Евдокимов М.А. Возникновение, развитие и функционирование системы дистанционного образования: зарубеж. опыт. М.: Машиностроение №1, 2004. 170с.
12. Ирхина И.В. Особенности повышения квалификации научно-педагогических кадров вузов в Великобритании: исторический и политический аспекты. // Научные ведомости БелГУ. №18(137) 2012, Вып. 15. С.164-168.

Sinaeva LV Organization of individual approach to students under distance learning

Abstract. The article deals with approaches to individualization of training in traditional forms of training specialists, identifies groups of approaches characteristic of modern education. The difficulties of using standardized tools of individualization in distance learning are shown, the importance of accumulation of information about students is determined, the model of the database of these students is proposed.

Keywords: technology, organization, individualization, pedagogy, differentiated approach, distance learning